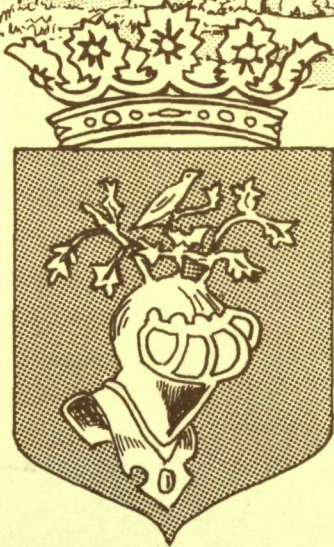
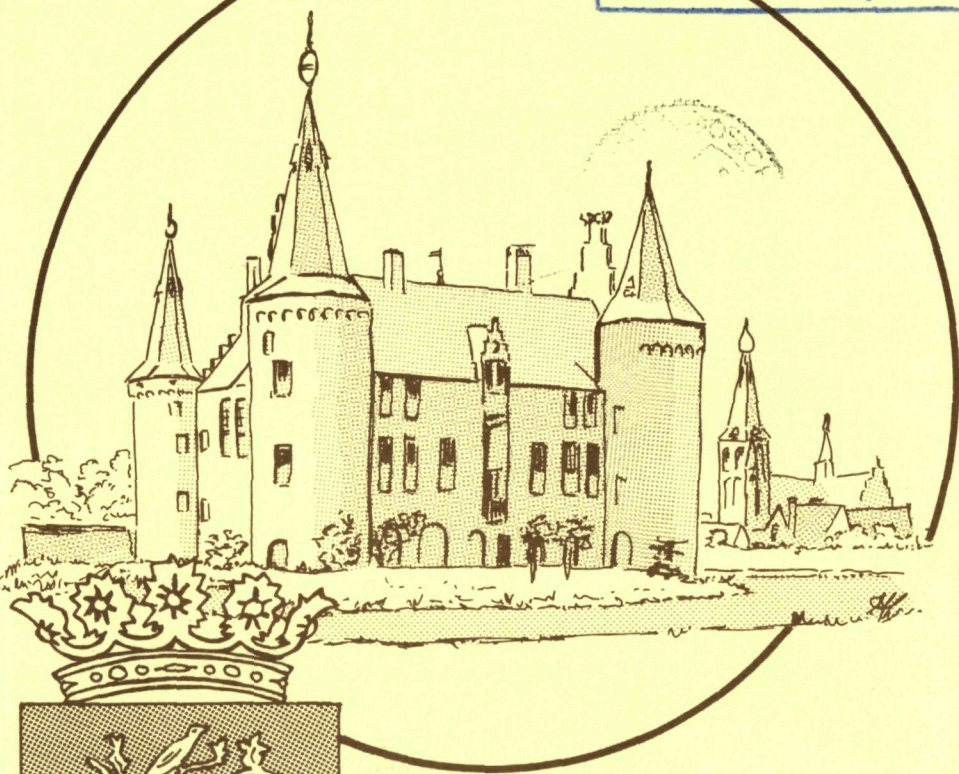

Helmonds Heem

Bibliotheek en Prentenkabinet
Provinciaal Genootschap van
Kunsten en Wetenschappen in
Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch

Heemkundekring
Helmond
Peelland

Uitgave van Heemkundekring

HELMOND

Peelland

Opgericht 24 mei 1948

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Secretariaat en abonnementen:

**C. van Lierop, Helmondselaan 1
5702 NL Helmond**

Redactie:

**G.J. van Bussel
G. van Hooff
H.A. van Krieken
J. Zeeuwen**

Redactie-adres:

**Trambrugweg 3 - 5707 XZ Helmond
Telefoon 04920-32783**

**Typewerk: Mevrouw van Mierlo
Mierlo**

**Kringlidmaatschap, inclusief
abonnement: f 25.- per jaar
Abonnement zonder kringlid-
maatschap: f 15.- per jaar**

Penningmeester:

**H. van Laarhoven, Steenweg 59
5707 CE Helmond**

Giro 26.41.099

**Amrobank Helmond:
rek. nr. 48.80.23.300**

SEPTEMBER 1985 - NUMMER 3

INHOUD:

Helmond, een economisch-sociale schets, G.J. van Bussel	3
Rechtspraak in het oude Helmond, Jan Zeeuwen	14
De postverbinding Helmond- Eindhoven, Jan Spoorenberg	18
Nieuw genealogisch tijdschrift voor O.-Brabant, J. Bodemeyer	19
Helmondse namen in het verleden en heden, J.J.F. de Waal	21

Als afsluiting van mijn tweedegraads studie in Geschiedenis aan het Mollerinstituut te Tilburg heb ik een scriptie geschreven over de armenzorg in Helmond. Toen die scriptie beëindigd was, werd ik benaderd voor het schrijven van een artikel voor het blad van de Heemkundekring.

Ik heb met plezier aan dit artikel gewerkt, maar het stelde mij toch voor een aantal problemen. Mijn scriptie wil een beschrijvende scriptie zijn, d.w.z. ik kan er op dit moment nog geen harde en concrete conclusies aan verbinden. De reden hiervoor is, dat het materiaal, dat nog geheel geordend is, nog werk geeft voor enkele jaren voordat het allemaal eens goed op een rijtje kan worden gezet, en op de meest juiste manier kan worden geïnterpreteerd.

Ik had voor het schrijven van mijn scriptie niet de tijd die ik er aan had willen besteden, vandaar dat het een beschrijvende scriptie is geworden.

Voor dit artikel houdt dat in, dat het ook een zeer beschrijvend karakter heeft. De vragen die leidraad zijn geweest voor mijn onderzoek komen ook in dit artikel terug:

1. Welke instellingen van weldadigheid waren in Helmond aanwezig, en actief met het ondersteunen van de noodleidende bevolking ?
2. Hoe gingen zij te werk ?
3. Wat waren hun financiële middelen hiertoe?

De begrenzing voor de aanvang van dit artikel ligt in 1870. Een toenemende industrialisatie, die steeds meer haar beslag kreeg, en van grote invloed was op de samenleving van die tijd, is hiervoor de voornaamste reden.

1912 is gekozen als slot, omdat toen de nieuwe armenwet in werking trad.

In dit artikel komen achtereenvolgens aan bod:

- De economisch - sociale situatie in Helmond
- De organisatie van de armenzorg in Nederland.
- Het Burgerlijk Armbestuur
- De Vincentiusvereniging
- De Elisabethvereniging
- De diaconie van de N.H.K. te Helmond
- De Beelsfundatie.

1. HELMOND, EEN ECONOMISCH - SOCIALE SCHETS.

1.1. Economische omstandigheden.

Helmond en de om haar liggende dorpen vormen van oudsher een textielproducerende regio. Deze textielnijverheid lag in het verlengde van de landbouwactiviteiten. In dit gebied ontwikkelde zich een belangrijke huisindustrie van linnen, gebaseerd op de vlasteelt. (1) Deze verbinding lag voor de hand. De thuisweverij vormde een noodzakelijk nevenbedrijf voor de boerengezinnen. Er was lang niet altijd werk genoeg op het boerenbedrijf, en er was een gebrek aan ontgonnen grond. Bovendien beschikte men niet over voldoende mest om de grond vruchtbaar te maken. Dit waren de redenen voor boerengezinnen om met weven en spinnen de schamele opbrengst van het boerenbedrijf aan te vullen.

Begin 19e eeuw toonde de textielnijverheid een opbloei. Deze was dan nog wel volledig gebaseerd op het thuisweverssysteem.

In 1826 kwam de Zuid-Willemsvaart door Helmond gereed, en haalde de stad uit haar verkeersisolement. Het betekende een belangrijke stimulans voor de Helmondse textielindustrie, die mede hierdoor haar positie kon versterken t.o.v. de dorpen en hét nijverheidscentrum van de hele regio werd.

Toch vond er na 1830 een (tijdelijke) neergang in de textiel plaats die verschillende oorzaken had. Als gevolg van de toenemende invloed van liberale denkbeelden werd een systeem van vrijhandel ingevoerd. Het buitenland kon hierdoor vrij gemakkelijk en goedkoop invoeren, terwijl Nederlandse bedrijven hoge invoerrechten moesten betalen door dat andere landen wèl toltarieven hieven.

Bovendien moest Brabant in die tijd de regeringssteun missen, die andere regio's extra benutten om hun textielproductie te moderniseren en uit te breiden. De

reden hiervan is simpel. Brabant lag tegen België aan, waarmee pas oorlog was gevoerd.

Door de nauwe banden tussen Brabant en België werd aansluiting bij België of bezetting door dat land niet uitgesloten.

Na 1850 vindt er ook een steeds grotere trek van het platteland naar de stad plaats. In Helmond kwamen ook steeds meer fabrieken. Oudere bedrijven moderniseerden of verdwenen, nieuwe bedrijven kwamen erbij. De werkgelegenheid in de industrie nam fors toe, de thuisweverij verdween. De aanleg van de spoorlijn Venlo-Eindhoven in 1866 gaf nog een extra stimulans aan het industrieleven in Helmond. Het aantal fabrieksarbeiders steeg snel. Was het in 1866 15% van de totale bevolking, in 1896 was het zelfs 27%. Dit zakte wel iets terug tot 26% in 1914.

De textielindustrie vormde de grootste werkgever in Helmond. In 1876 waren er 1048 personen in de textiel werkzaam. In 1900 : 2550 en in 1914 2909. Bekijken we de percentages op het totaal aantal fabrieksarbeiders dan zijn die in die jaren respectievelijk : 89%, 72% en 66% (3). Ondanks deze relatieve achteruitgang van 23% bleef de textielindustrie haar stempel op het Helmondse industriebeeld drukken (Bijlage 1).

De metaalnijverheid werd na 1866 de tweede belangrijke industrietak in Helmond. Zij was de reden voor de relatieve teruggang in de textielindustrie. De metaalnijverheid was vooral te danken aan de aanleg van de spoorlijn door Helmond. Het aantal arbeiders in deze industrietak nam met sprongen toe: in 1876: 116 arbeiders, in 1900 719 en in 1914 : 1046. In percentages op het totaal aantal fabrieksarbeiders : 1876 : 10%, 1900: 20,5%, 1914 : 23,6 % (4).

1.2. Sociale omstandigheden.

Helmond was een industriestad bij uitstek, en dienten-

gevolge ook een echte arbeidersstad. 75 % van de mannelijke beroepsbevolking was werkmán in ondergeschikte positie, terwijl 8% een leidinggevende functie had. Helmonds maatschappelijke piramide had derhalve een zeer brede basis, een klein middengedeelte en een smalle top.

Zoals we al zagen was het overgrote gedeelte van de basis werkzaam in de textielindustrie, waarin de verdiensten laag waren. In 1860 werd door een gemiddeld gezin dat in de textiel werkzaam was f.3,- tot f 5,- verdiend per week. Er was ook een enorm verschil tussen de verschillende fabrieken.

De katoendrukkers vormde een elite onder de textielarbeiders. Zij verdienden in 1892 al f 10,- tot f 15,- per week.

Over het algemeen lagen de lonen in de metaal hoger. Dit kwam omdat in die tak van nijverheid veel geschoolde arbeidskrachten werkzaam waren. Een voorbeeld: een smid verdiende in 1892 f 9,42 per week. Textielarbeiders verdienden dus minder dan metaalarbeiders. Aangezien de meeste arbeiders in de textiel werkzaam waren, was het over het algemeen droevig gesteld met die bevolkingsgroep. De thuiswevers op het platteland hadden altijd nog een stukje grond bij hun huis zodat ze in slechte tijden in ieder geval zichzelf konden onderhouden, maar in de stad was er dat niet bij. Ontbraken er orders op de fabriek, dan was er geen werk, en dus geen inkomsten voor de arbeidersgezinnen.

Daarbij kwam dat de woonomstandigheden zeer slecht waren. De huren van de huizen bedroegen $\pm$ f 0,80 - f 1,- per week, en dat is rijkelijk veel als men rond moest komen van een gemiddeld inkomen van f 6,- ongeveer. Voor die huurprijs kreeg men een donkere vochtige woning van 25m² tot 30m² voor 6 - 8 personen. De W.C. stond buiten, vaak een op meerdere huizen. De muren van de woning waren vochtig, er was veel ongedierte, dieren liepen over de vloer, die uit zand of stro bestond. Men sliep op stro. Er kwamen veel ziektes voor.

Ook het eten was zeer sober en armoedig. Het ontbijt bestond uit : roggebrood met zout, geronnen melk en thee. 's-Middags waren er aardappelen, uitgebrande olie of pekkel, wat wortelen of andere groenten. Spek of vlees at men zelden of nooit, daar was geen geld voor. (5) Slechts met moeite kon men wat geld uitsparen voor wat kleren.

Werd men oud, dan waren er geen of slechte sociale voorzieningen en was men afhankelijk van de vroegere werkgever of van de bedeling.

Bij die laatste instantie klopte men echter al wel eerder aan.

2. DE ORGANISATIE VAN DE ARMENZORG IN NEDERLAND.

2.1. Ideeën en wetten.

Van oudsher bestond de opvatting dat God de standen, en daarmee de verschillen tussen arm en rijk had gewild. Daarom moest dit geaccepteerd worden zoals het was. Armoede was of eigen schuld, of een beschikking God's.

Ook van kerkelijke zijde dacht men er zo over. Armoede was er, en zij die erdoor getroffen waren moesten er mee leren leven. (6)

De vraag voor wie de taak van de armenzorg weggelegd was paste geheel in het beeld van de staatsonthouding. De liberale landsbestuurders waren tegen inmenging van bovenaf, en lieten de armenzorg zoveel mogelijk over aan particulier initiatief. (7)

Kerkelijke en particuliere liefdadigheid hadden voorrang. Toch was er veel protest tegen de bedeling tot 1850. Daarom kwam in 1854 een nieuwe wet uit die de armenzorg goed moest gaan regelen. De hoofdbeginse-len waren :

1. Ondersteuning moest worden overgelaten aan kerkelijke en particuliere liefdadigheid.

2. Burgerlijke instellingen van weldadigheid mogen slechts dan onderstand verlenen als deze niet door kerkelijke of particuliere instellingen verleend werd, en dan nog slechts in volstreekte onvermijdelijkheid.
3. De gemeentelijke subsidie moet minimaal blijven.
(8)

Het gevolg van deze wet was, dat alles eigenlijk op dezelfde voet verder ging. Na een aantal jaren blijkt ook deze wet dan ook niet goed te functioneren. Er was geen onderling contact, armen werden soms door meerdere instellingen bedeed, en het Burgerlijk Armbestuur moest nog veel bijspringen. Rond 1870 verandert er het een en ander in economisch opzicht. De visie op armoede werd ook anders. Armoede was niet meer een natuurgegeven, mensen begonnen zich te roeren, zij hadden geen vrede met hun positie.

Het verband tussen armoede en de economische structuur werd duidelijk. De roep om overheidsingrijpen werd groter. Het Laissez - faire-principe was aan het afsterven. Toch duurde het tot 1912 voor een nieuwe wet in werking trad.

2.2. de praktijk.

In feite waren er rond 1850 vier verschillende soorten instellingen van weldadigheid.

1. Burgerlijke instellingen.
De burgerlijke armbesturen vormden de belangrijkste groep. Zij verleenden veel onderstand als armen van andere instellingen niets kregen, en dus niet in hun levensonderhoud konden voorzien.
2. Kerkelijke instellingen.
 - A. Parochiële bedeling, deze geschiedde vanuit de kerk, met de pastoor als toezichthouder.
 - B. Niet-parochiële bedeling, die op eigen initia-

tief van de gelovigen in het leven was geroepen. bv. de St.Vincentiusvereniging en de St. Elisabeth.

3. Bijzondere instellingen.

Deze waren gespecialiseerd in bv. maatschappelijke zorg, volksgezondheid en kinderverzorging.

4. Gemengde instellingen.

Deze waren voor bepaalde groepen zoals de blinden, doofstommen, gehandicapten enz. (9)

3. HET BURGERLIJK OF ALGEMEEN ARMBESTUUR.

Van de instellingen van weldadigheid in Helmond nam het Burgerlijk Ambestuur (B.A.) de belangrijkste plaats in. Dit kwam vnl. doordat andere instellingen een groot aantal regels aan de bedeling verbonden, waaraan een groot aantal mensen niet konden voldoen. Daarom stapten zij naar het B.A.

Het B.A. was een zaak van de overheid, d.w.z. door de overheid in het leven geroepen, in stand gehouden, gecontroleerd en bevestigd.

Het B.A. moest volgens het reglement van 1855 bestaan uit 5 personen, voor drie jaar benoemd door de gemeenteraad. In de periode 1870 - 1912 zijn in Helmond nooit vijf armmeeesters werkzaam geweest, het waren er voortdurend slechts drie.

Het B.A. kwam regelmatig bijeen : in de zomermaanden een maal in de twee weken, en in de wintermaanden elke week.

De leden van het B.A. moesten de armen zoveel mogelijk zelf bezoeken, en zo onderzoek doen naar hun toestand. Zij moesten de armen aansporen, desnoods op straffe van onthouding van de bedeling, om zich te onthouden van dronkenschap en bedelarij. Bovendien zagen ze toe op zindelijkheid, zedelijk gedrag en schoolbezoek van de kinderen. Wilde men bedeed worden, dan moest men zichzelf aan gaan melden.

Het verlenen van onderstand, de aard ervan, de hoeveelheid enz. werd in de vergadering vastgelegd. Men bedeede het liefste in natura. Geld kon men namelijk weer aan drank opmaken wat niet de bedoeling was.

Het B.A. was een overheidsinstelling, en was ook aan de gemeenteraad verantwoording schuldig. Men moest elk jaar de begroting en de rekening en verantwoording indienen. Toch had het B.A. een financieel onafhankelijk beleid.

De inkomsten werden voornamelijk gevormd door de subsubstitutie van de gemeente, die ondanks de druk van bovenaf toch genoodzaakt was flink bij te springen.

Deze subsidie bedroeg in 1870 f 3030,-, in 1876 f 1700,-, 1880 f 3000,-, 1899 f 8500,-, 1904 f 14.300,-, 1911 f 19.500,-. In totaal een behoorlijk (10) groot bedrag dat elk jaar door de gemeente aan armenzorg moest worden betaald.

Zetten we deze subsidie af tegen het totaal van de ontvangsten, dan blijkt pas goed hoe veel de gemeente moest bijspringen: 1871 f 4573,15, 1880 f 4958,28, 1899 f 11.139,85, 1911 f 23.260,85. (11)

De uitgaven van het B.A. werden uiteraard vnl. besteed aan onderhoud van de armen.

Hieronder vallen : bedelingen (zie bijlage 2) zowel in geld als in natura, uitbesteding van armen en wezen, huishuren van mensen die deze niet zelf meer konden betalen, medicijnen en begrafeniskosten. Tussen 1878 en 1898 vormden deze uitgaven ± 90 tot 95% van de totale uitgaven. Later werd dit procentueel iets minder. De rest van de uitgaven bestond uit administratiekosten en het onderhoud van eigendommen.

De ondersteuning.

De ondersteuning bestond bij het B.A. vooral uit bedeling van de armen. Door het reglement werd wel op huisbezoek bij de armen aangedrongen, maar in de praktijk kwam dit niet zo vaak voor als bij andere.

SOEPUITDELING VOOR ARMEN

Die andere instellingen hadden vaak ook uitgebreide regels voor mensen die voor de bedeling in aanmerking wilden komen. Het gevolg was dat daar de echte pauperklasse werd overgeslagen. De mensen die daaronder vielen kwamen meestal bij het B.A. terecht. Zij vormden ook de meerderheid der armen.

Het bedrag aan bedeling, die de voornaamste ondersteuning vormde, liep per geval zeer uiteen. Sommigen kregen in een heel jaar f 1,- , bij anderen liep het op tot een bedrag van meer dan f 100,- .Dit hing natuurlijk van een groot aantal factoren af.

(Bijlage 2) Zo speelde het aantal kinderen dat thuis was mee, het inkomen van het gezin, de woning, het werk enz. Sommige bedeelden waren bv. twee weken werkloos, en moesten in die tijd van de bedeling leven, terwijl na twee weken het werk weer hervat kon worden. Anderen hadden het gehele jaar geen werk, en moesten constant bedeeld worden.

Er waren ook mensen waarvoor de huur van het huis betaald werd, omdat zij dit zelf niet konden opbrengen. Soms werden mensen op kosten van het B.A.uitbesteed bij andere gezinnen, omdat zij niet voor zichzelf konden zorgen.

Een andere groep die voor bedeling in aanmerking kwamen, waren de wezen. De meisjes werden in het Liefdegesticht ondergebracht voor f 4,- à f 5,- per maand. Jongens gingen naar een ander gesticht : de Heibloem in Heel.

Dan waren er nog de arme zieken en krankzinnigen. De laatste werden vaak buiten de regio verpleegd. Bij ziekte waren de armen aangewezen op de armendokter. Men had geen vrije keus van arts. Was de armen-dokter een onhandige prutser, dan zaten de armen daarmee.

Vanaf 1896 was er wel een vrije keus van dokter. Recepten die door de dokter aan armen werden uitgeschreven werden door het B.A. geheel of gedeeltelijk vergoed.

Vanaf 1902, toen het Antoniusgasthuis werd geopend, werden daar ook veel armen verpleegd op kosten van het B.A.

Jan Zeeuwen.

Toen op 27 oktober 1747 de helmondse Schepenbank in vergadering bijeen kwam, veroordeelden de schepenen van onze stad twee personen, de Hongaren Joseph Koetsers en Johannes Beer, ter dood, omdat zij, samen met een gevluchte, de postkoets 's-Hertogenbosch - Maastricht onder de rook van Helmond, hadden overvallen.

Met bruant geweld, want zij hadden de vier inzittenden met pistolen en sabels bedreigd en van alles beroofd. Voorts hadden zij één van de paarden van de koets uitgespannen, meegenomen en vijf paarden uit naburige weiden gestolen.

Enkele dagen na de uitspraak werd het vonnis op onze markt voltrokken. Rond de galg stonden 12 rotgezellen, die het publiek op afstand hielden en de orde bewaarden. Bovendien was bepaald, dat de lijken een tijdlang moesten blijven hangen. Diezelfde maatregel troffen de duitse troepen, die op zaterdag 11 mei 1940 onze stad veroverden en bevalen, dat de helmondse jongen, die 's morgens bij de spoorbrug was doodgeschoten, niet vervoerd mocht worden en als afschrikwekkend voorbeeld enkele dagen moest blijven liggen.

Die straf in het midden van de 18e eeuw, de doodstraf voor beroving en diefstal van paarden was niet mis. Maar rond 1750 werd onze Meierij overstroomd door soldaten en misdadigers en waren diefstal en roofschering en inslag.

Om deze misdrijven tegen te gaan, waarschuwde een plakkaat van 27 maart 1745, dat rovers van vee, bijenkorven en landbouwgereedschappen ' met de koorde worden gestraft, dat er de dood na volgt, met confiscatie van goederen '. Die goederen kwamen in het bezit van de Heer van Helmond, toen graaf van Arberg, die feitelijk

de rechtspraak in handen had, maar dit alles overliet aan de schepenen, onder voorzitterschap van de schout, die als openbare aanklager fungeerde, geassisteerd door de secretaris als griffier en de vorster als deurwaarder.

Die strenge straffen waren de gewoonste zaak van de 18e-eeuwse wereld, immers de boeren waren straatarm en vaak waren 2 stuks vee hun enigste bezit. Ook werd aantasting van de natuur niet gedoogd. Het 'schenden' van bomen kon al met geseling worden bestraft en werd op 31 januari 1786 op onze markt ten uitvoer gebracht.

Soms was er van verbanning sprake, zoals een schepenvonnis van 4 jan. 1638 bepaalde dat Jan Janssen Joerden, geboortig uit Aarle 'mit het trouwen van twee andere vrouwen, gedurende het leven van zijne ierste getrouwde vrouwe' voor de tijd van tien jaar onze stad niet mocht betreden. Vaak was de aanleiding tot verbanning, dat de gemeenschap gedurende een hele tijd bevrijd was van een lastig persoon, maar ook omdat de plaatsruimte van het 'dievenhok' (de kasteel-gevangenis) tē beperkt was.

Maar niet alleen verbanning was een normale straf. Soms werd de dader veroordeeld tot het maken van een bedevaart naar Rome, Trier of Santiago de Compostela, hoofdstad van de spaanse provincie Galicië, waar de apostel Jacobus begraven ligt. Ook nu, in 1985 wordt dit als een boetetocht beschouwd, getuige de 4 jongeren van de Stichting Opstap, die deze zomer diezelfde gang als therapie moesten maken, doch wegens joy-riding endiefstal de tocht voortijdig moesten beëindigen; van de 2400 km. werd nog geen 400 km. gelopen. Een mislukt experiment.

Soms werd de rechtspraak, vóór 1648 de Vrede van Munster, omzeild en kwamen slachtoffers en dader rechtstreeks tot elkaar en werd door de schepenen een 'zoenbrief' opgemaakt. Een verzoening, die soms de betaling van een geldbedrag inhield, de gift van grote kaarsen of het laten opdragen van heilige missen.

Een gangbare bepaling was, dat als de dader een herberg bezocht waar slachtoffer of nabestaanden waren, hij onmiddellijk het lokaal moest verlaten. Was de dader als eerste aanwezig, dan behoefde hij niet te gaan, als gedupeerden binnen kwamen.

Zo'n enkele keer werd de bevoegdheid van een uitspraak van de helmondse schepenbank in twijfel getrokken en aangevochten. Dat betrof bijvoorbeeld de aanklacht tegen een van de helmondse schepenen, Johan Biertempel, die zich in 1774 zou hebben schuldig gemaakt aan 'bloedschande opzichtsens zijne dochter'. Samen werden ze op het kasteel gevangen gezet, doch toen kwam de vraag naar voren of een eenvoudige schepenbank, in zo'n uitzonderlijk geval, wel bevoegd was een oordeel uit te spreken. Dit bleek niet het geval en Biertempel werd in Den Haag, aan de Voorpoort gevangen gezet. De Raad van Brabant in Den Haag veroordeelde daarop Biertempel tot de galg en verklaarde de helft van zijn goederen verbeurd. Tegen dit laatste protesteerde kasteelheer Arberg, doch tevergeefs. De helft van de goederen ging naar 's Lands Domein, zodat van Arberg achter het net viste.

Rest nog de vraag waar in Helmond ter dood gebrachten werden begraven. Mogelijk op het oudste kerkhof, aan de zuidzijde tegen de Lambertuskerk gelegen, of op de tweede helmondse begraafplaats, de plek van het oude broederklooster/Sobriëtas. In beide gevallen zo goed als zeker op 'ongewijde' grond.

Nu worden onze doden, sinds 1880, meestal op de begraafplaats aan de Molenstraat ter aarde besteld, of aan de Hortsedijk. Datzelfde gold voor de mensen, die in de krisisperiode 1928-1939, overleden. Toen er nog sprake was van klasse-uitvaarten, met als uitschier de eerste klasse, 4 wit gepluimde paarden, die rijtuig en lijk zoetekens voortzeulden. Of soms de laatste, zesde, klasse met de helmondse kanttekening 'dan lupt ut lijk zellef veur.....'

Voor die zesde klasse-uitvaart zelfs kwam Januske de Muis niet in aanmerking. Januske die als vrijgezel, met enkele kraaien, teruggetrokken had geleefd in de oude Waardstraat. Zonder één cent. Dàt bleek bij de uitvaart, toen geld voor de eenvoudigste lijk-kist ontbrak. Maar op zo'n cruciale momenten is er weer eens sprake van de befaamde helmondse vindingrijkheid. Immers na enig gepeins, stelde de begrafenisondernemer de hamvraag en informeerde bij de buur, die toezicht had '..... of Januske al behoorlijk stijf was ? '

' Ja zeker ', antwoordde deze vrolijk, 'as un plank'.

' Verrek, dan is ut heil eenvoudig ' repliceerde de ondernemer opgelucht, ' dan slôm w'ur toch gewoon van onderen en van boven wa triplex tigten an.....!

In zijn bekende werk over de geschiedenis van Helmond (deel 1,pg.327) schrijft Frenken, dat vanaf 1660 een min of meer geregelde postdienst bestond tussen Helmond en Den Haag. In een voetnoot meldt hij nog, dat Eindhoven reeds enkele jaren eerder zo'n postdienst bezat, want de heer van Helmond zond in 1655 meer dan eens brieven naar Eindhoven 'op de posterye' die voor Den Haag bestemd waren.

Voor wat betreft Eindhoven heeft Frenken gelijk. In de jaren vijftig van de 17e eeuw bestond een postrit dat (postrit is onzijdig !) vanuit Dordrecht via Eindhoven naar het Zuiden liep. Daarnaast bestond echter ook nog een postroute vanuit Gorinchem via Steensel naar het Zuiden. Omdat deze laatste verbinding de mogelijkheid bood met meer steden te corresponderen en de Eindhovenaren daarvan graag wilden profiteren stelde het stadsbestuur tussen 1653 en 1661 een bode op Steensel aan. Vermoedelijk einde 1678 of begin 1679 werd het rit vanuit Gorinchem over Eindhoven omgelegd. Als tegenprestatie moest het stadsbestuur beloven het vervoer tussen Eindhoven en Hamont te verzorgen. In de volgende jaren reed de knecht van de Eindhovense postmeester tweemaal in de week naar Hamont waar hij zijn brieven ruidde met de postillon die uit Maastricht kwam. In Eindhoven teruggekeerd werden de brieven voor Holland verdeeld tussen de postillon uit Dordrecht en die uit Gorinchem. De postmeester kreeg voor zijn werk jaarlijks een tractement van 60 gulden van het stadsbestuur.

Keren we nu terug naar Frenken, dan lezen we dat het Helmondse stadsbestuur de eigen bode op Den Haag enkele jaren na 1660 behalve het bestelloon nog een jaarlijks tractement van 25 gulden toekende. Bij het lezen van deze mededeling rijst de

vraag wat de zin van die Helmondse verbinding met Den Haag was. Het zou immers veel practischer zijn geweest als het stadsbestuur een bode op Eindhoven had aangesteld. Die afstand was korter en de verbinding bood meer mogelijkheden. Welnu, het lijkt me niet onwaarschijnlijk, dat het stadsbestuur - in tegenstelling tot wat Frenken meent - ook voor deze verbinding heeft gekozen. Daarvoor is één aanwijzing. Onlangs werd op een Amsterdamse veiling een briefomslag aangeboden die (natuurlijk met brief) in 1697 door A. van Moerkerken vanuit Den Haag aan het Helmondse stadsbestuur was gezonden. Als er in dat jaar een rechtstreekse postverbinding tussen de twee steden had bestaan, had Van Moerkerken daarvan zeker gebruik gemaakt. Hij verzond zijn brief echter via Eindhoven en plaatste op de omslag de opmerking ' te laten leggen buyten 't pakket in 't posthuys tot Eindhoven '. Met 't pakket' was ongetwijfeld de brieven tas van de postillon bedoeld. Blijkbaar wist Van Moerkerken, dat zijn brief zo in Helmond zou worden besteld. Het lijkt daarom heel aannemelijk, dat er in 1697 al een bodeverbinding tussen Eindhoven en Helmond heeft bestaan. Of deze veronderstelling juist is en of die verbinding er ook in de jaren zestig al was, dat zal een archiefonderzoek moeten leren.

JAN SPOORENBERG.

NIEUW GENEALOGISCH TIJDSCHRIFT VOOR OOST-BRABANT.

Begin Juli kreeg de redactie van Helmonds Heem het verzoek in ons blad aandacht te besteden aan bovengenoemde nieuwe uitgave. Mij werd verzocht hierover iets te schrijven waaraan ik bij deze gaarne voldoe.

De initiatiefnemer is de heer H.J.J.B.van den Brink te Geldrop, die, gezien zijn lidmaatschapsnummer van de Nederlandse Genealogische Vereniging, al enkele jaartjes met afstammingsonderzoek bezig is.

Het is de bedoeling dat het blad vanaf 1 januari 1986 eens per kwartaal verschijnt. Er zullen bronnen-publicaties in voorkomen, waardoor het niet alleen voor genealogen maar ook voor streekhistorici van belang zal zijn. Zo komt er bijvoorbeeld een vaste rubriek 'afgegeven borgbrieven in Zuid-Oost Brabant'. Ook zullen de 'vragen en antwoorden' niet ontbreken.

De initiatiefnemers hopen dat het nieuwe genealogische periodiek niet alleen een blad voor, maar ook van de lezers zal worden.

Zelf hoop ik dat de redactie niet over copie zal behoeven te klagen en dat onderzoekers uit onze streek in grote getalen in hun pen zullen klimmen. Want, op enkele lofwaardige uitzonderingen na, schort het in ons gebied daar wel eens aan.

Je vraagt ja dan af hoe het toch komt dat sommige genealogische tijdschriften in de aangeboden copie zwemmen en ander genealogische en heemkunde-bladen maar niet weten hoe ze hun volgende aflevering vol moeten krijgen.

Voor al publicaties over afstammingsonderzoek moet men niet uitstellen tot ze volledig zijn, want dat worden ze toch nooit! Wel blijft dan materiaal waarvan veel tijd is besteed en waarvan anderen veel plezier zouden kunnen hebben, ongepubliceerd in schrijfbureaus liggen.

Zij nog vermeld dat men een jaarabonnement kan nemen door middel van overmaking van 25 gulden op giro-nummer 31 51 182 t.n.v.H.J.J.B.van den Brink o.v.v. G.T.O.B. 1986.

Veel succes wordt de initiatiefnemers toegewenst door,
A.J.Bodemeijer.

HELMONDSE NAMEN IN HET VERLEDEN EN HEDEN

Een naam verleent aan een persoon of een zaak identiteit. Julia moet daar anders over gedacht hebben toen Shakespeare haar aan Romeo liet vragen: 'What's in a name ? ' ' Wat zegt een naam ? ' En ze vervolgde : ' Ook al draagt de roos een andere naam, ze geurt er niet minder heerlijk om ! ' Gelukkig staan tegenover deze beroemde woorden verschillende bekende uitdrukkingen die aangeven dat een naam een deel van iemands persoonlijkheid uitmaakt, bijvoorbeeld: 'nomen est omen' (de naam is een (voor)teken), 'met naam en toenaam kennen' , 'naam maken', 'een goede naam hebben', te goeder naam en faam bekend zijn'.

PERSOONSNAMEN EN FAMILIENAMEN.

Over de herkomst, vorm en betekenis van persoons- en familienamen, want daarover gaat het hier, zijn boeken volgeschreven. Het hoeft geen betoog dat oorspronkelijk ieder de naam droeg die verband hield met het persoonlijk karakter van de drager, toen men hoopte of suggereerde dat zulks het geval zou zijn (1). In de loop van de tijd is het feitelijk karakter van de naamgeving echter verloren gegaan omdat men er in de praktijk toe overging de eigen naam of die van een familielid te geven aan nakomelingen zonder erop te letten of de naam inderdaad overeenkwam met de eigenschappen van de nieuwe drager. Iemand die Frederik (d.w.z.rijk aan vrede) genoemd wordt, kan dus in wezen een grote ruziezoeker zijn. En de heer Grotendorst een overtuigd geheelonthouder. Bij de huidige gang van zaken heeft volgens A. Huizinga de naam een tweeledige functie: enerzijds die van identiteitsbewijs, anderzijds die van onderscheidingsfactor met betrekking tot onze medemensen.

De oudste namen zijn uit de bijbel bekend, al is het twijfelachtig of we er te doen hebben met voornamen dan wel familienamen. Dat laatste geldt ook voor de naamgeving bij de Germanen, die onze gewesten eens bevolkten. De gewoonte om een familienaam aan te nemen dateert pas uit de middeleeuwen. Rond 1750 komen achternamen vrij algemeen in onze steden voor; op het platteland behielp men zich veelal met de zogenaamde patroniemen of metroniemen, persoonsnamen afgeleid van de naam van de vader of de moeder. Pas in de vorige eeuw werd iedereen verplicht zich van een familienaam te voorzien. Omdat Napoleons decreet van 18 Aug. 1811 weinig uitwerking had, bepaalde de keizer op 17 mei 1813 wederom dat ieder een achternaam moest aannemen vóór 1 januari 1814 op straffe van een boete. Uit deze tijd stammen veel typische en op de lachspieren werkende familienamen, daar velen het decreet van Napoleon niet serieus namen. Vermoedelijk is de vraag: 'Hoe komen we aan onze namen?' Voor de mensen die sindsdien met familienamen als Sukkel, Komtebedde of Natvantranen zitten opgescheept, minder dwingend te beantwoorden dan de vraag: 'Hoe komen we er weer af?' Op 8 november 1825 volgde tenslotte een koninklijk besluit, waardoor onder bedreiging van een boete nogmaals op de plicht tot het voeren van een familienaam werd aangedrongen.

In A. Huizinga's encyclopedie van namen komen ongeveer twintigduizend Nederlandse en Vlaamse familienamen voor. Het werk vormt een interessante bron van informatie over de herkomst, vorm en betekenis van onze familienamen. Huizinga kwam tot een indeling van niet minder dan vierenzeventig hoofdgroepen, zoals voornamen als geslachtsnaam (Kleinjan), bijbelse namen (Marcus); aan beroepen (Smit), eigenschappen (De Lange), bouwwerken (Leemhuis), bodemgesteldheid (Van Dal) enz. ontleende namen. Voor ieder is er wel iets van zijn gading te vinden.

HELMONDSE NAMEN UIT DE MIDDELEEUWEN.

Een ouder werk dan dat van Huizinga dient hier in het bijzonder te worden belicht omdat het ook over Helmondse namen gaat. Het is van de hand van J.Winkler en bevat een uitvoerige verhandeling getiteld 'Helmondse namen uit de middeleeuwen' (2)

De aanleiding tot het schrijven ervan gaf een lijst met namen van Helmondse burgers uit de veertiende en vijftiende eeuw, die J.Winkler van de plaatselijke archivaris August Sassen had ontvangen. Tot rond 1950 bleef genoemde uiteenzetting ongeveer het enige wat er op het gebied van Noordbrabantse voornamen gepubliceerd was (3). Dat heeft natuurlijk ook te maken met de belangstelling voor archiefonderzoek in het verleden die, zoals bekend, bij August Sassen erg groot was. Winkler ging met zijn artikel in op de praktijk van de Helmondse naamgeving in de middeleeuwen. Hij veronderstelde dat de toestand hier niet veel zou afwijken van die in de overige Brabantse gewesten uit die tijd, vooral wat betreft het platteland en de kleine steden. Ten opzichte van de grote steden als Brussel en Leuven en wellicht ook 's-Hertogenbosch en Breda maakte Winkler een voorbehoud. De namen van de door August Sassen verstrekte lijst waren afkomstig uit Helmondse oorkonden en schepenprotocollen. Winkler stelde vast dat er in 1348, het oudste op de lijst voorkomende jaartal, al geen personen in Helmond meer waren die slechts een enkele eenvoudige voornaam droegen zoals in de vroegste tijden de praktijk moet zijn geweest. Iedere genoteerde doopnaam, voornaam, werd gevolgd door veelal een vadersnaam, plaatsnaam of toenaam ontleend aan het bedrijf van de man of diens vader, dan wel een toenaam ontleend aan een bijzondere geestelijke of lichamelijke eigenschap. Er zijn fraaie maar ook ingewikkelde voorbeelden bij: Lodewich Lodewichssoen van Loeffen (1418), d.w.z. Lodewijk, de zoon van Lodewijk uit Leuven; Art van den Loe Henrics Mettensoens soen (1403), d.w.z. Arnold van der Loo, de zoon van Henric Mettensoen, dus: de zoon van Henric, die

een zoon van Mette was. Voor sommige namen is bijna wiskunde nodig om te ontdekken hoe ze zijn samengesteld: Roef Gheryt Janssoens soen van Boerdonc (1395) Heynken Heynen Diddekens Tsweetsssoens soen (1431) of Jacobssoen wilen Jans geheyten van den Bomen Godartssoen van Bruheze (1449), d.w.z. Jacob, zoon van wijlen Jan van den Bomen, die een zoon was van Godart van Bruheze. De voorbeelden kunnen met vele vermeerderd worden, maar het zal duidelijk zijn dat de middeleeuwse naamgeving in Helmond een ingewikkelde zaak was. Voor niet-ingewijden is er waarschijnlijk moeilijk uit te komen. Anderzijds bevatten deze namen zoveel familieverhoudingen dat over bedoelde personen geen misverstand kan bestaan en stamboomonderzoek erdoor vergemakkelijkt wordt indien de naam tenminste steeds consequent gebruikt is. De toenames achter de eerste naam sloegen slechts op één persoon en waren niet als familienaam, dus niet als erfelijk te beschouwen. Voorbeelden van Helmondse toenames uit die tijd, welke aan plaats-, beroeps- en spotnamen ontleend werden, zijn: Willem van der Rijt, Henric Mortel, Lambert van Liessel, Jan die Kremer, Daenel van Bruheze ende Art Staemelaert zijn soen.

J.Winkler achtte de Helmondse naamlijst bijzonder belangrijk en merkwaardig 'wegens een groot aantal schoone, ja edele, oude volledige, volkseigen-Germaansche namen die daar op vermeld staan'. De bedoelde namen kwamen volgens hem rond 1900 nog wel in Nederland voor en dan vooral in de Friese gewesten, maar de meeste werden niet meer gebruikt. Hij zou ze weer graag in ere hersteld zien bij de Helmonders en Brabanders in het algemeen, juist omdat de Brabanders de neiging vertonen vreemde, Franse namen aan te nemen, aldus J.Winkler in 1900. Waarom niet de oude edele Helmondse namen gebruikt waar de middeleeuwse schepenprotocollen van de stad mee vol staan? Bedoeld zijn zeldzaam geworden mane als: Godeswijn, Godeswin (betekent: Godsvriend); Godart, Godhart, Godert, Geurt, Guurt, Alaert, Adelaart, Adelhart; Gevart; IJsbout, Isbald, Reyner,

Frank; Radbout; Reynbout, Reginbold. Ook typische vrouwennamen kwamen voor, zoals: Ermgarde, Irmingard; Aleyt, Adelheid; Luytgart; Engel; Wandel, Wendela, Heilwig; Goedela, en tenslotte Swenelt, die J.Winkler voor de bijzonderste en merkwaardigste oud-Helmondse vrouwennaam hield. In Swenelt zag hij een variant van de vorm Swanhilde. Bovendien wees de auteur in zijn verhandeling op de vele 'halve, ingekorte, samengetrokkene, vervloede en versletene naamsvormen, als zogenaamde vleinaamen ontstaan en bekend'. Voorbeelden zijn: Maes, afgeleid van Thomas, Roef en Roverke. afgeleid van Rovert; Henneken, afgeleid van Johannes; Ruelken, afgeleid van Roelof; Lemmen, afgeleid van Willem; Lodeken, afgeleid van Lodewijk; Arnt en Art, afgeleid van Aernout en Arnold; Aye of Ayen, een van Arnt en Art afgeleide vleinaam; Heyle, een van Heilwig afgeleide vleinaam; Jutte, een typische van Johanna afgeleide vleinaam. Daarentegen ontdekte J.Winkler in de lijst van ruim tweehonderd oud-Helmondse namen tot zijn voldoening slechts één Franse en één dubbele naam achtereenvolgens: Louis Orssen (1481) en Marie Luytgarde des Visschers dochter (1404).

HELMONDSE BIJNAMEN EN SCHELDNAMEN VAN HEDEN.

Te Helmond doet zich in het bijzonder ook het fenomeen van de bijnamen en scheldnamen voor. Het zou een voorwerp van gedegen onderzoek kunnen zijn waarom zoveel Helmonders met bijnamen of scheldnamen door het leven moeten. Het verschijnsel als zodanig is natuurlijk overal bekend. Wellicht zijn de namen per milieu of beroepsgroep in te delen. Er zal in Nederland bijvoorbeeld geen school bestaan waar onderwijzers of leraren geen bijnamen dragen. De volksmond is vindingrijk in het bedenken van kenmerkende namen. Helmonders, die men ook kattenmeppers of keiebijters noemt, schijnen uit te blinken in het geven of dragen van namen. Ze bestonden ook eeuwen geleden al. Voor een intrigerende naam 'den heyligen dulper', alias Willemijn Goorts van der Sluys

een Helmondse prostituée uit de achttiende eeuw, wier naam in een notariële akte werd aangetroffen, bestaat vermoedelijk een schilderachtige verklaring (4).

Zo zeggen de namen iets over de informele sfeer waarin men met elkaar omging. Steeds drukken ze iets kenmerkends van wie er mee betiteld werden uit. En dit laatste is nu juist in onze traditionele persoons- of familienaam verstard.

Zoals gezegd, een gedegen onderzoek zou antwoord moeten geven op de vraag waarom in Helmond zoveel bijnamen en scheldnamen voorgekomen zijn, ook al kunnen er in eerste instantie genoeg theorieën voor bedacht worden. In verschillende boeken en volksverhalen komt men de Helmonders met hun dubbele naam tegen (5). Onlangs gaf iemand, die om bepaalde redenen onbekend wenste te blijven, bij het Helmonds Dagblad een lijst met tweehonderd zesenzeventig Helmondse bijnamen ter inzage. De man had ze, eenmaal door zijn werk ermee in aanraking gekomen, in de loop van de tijd verzameld en zoveel mogelijk ook de werkelijke namen van de desbetreffende personen erbij gezocht. Zelf geen Helmonder van geboorte zijnde, was het verschijnsel hem gaandeweg gaan boeien. Van drieënvijftig bijnamen of scheldnamen wist hij de bedoelde personen niet te achterhalen. In het Helmonds Dagblad van 1 juni 1985 verscheen daarop in de rubriek 'Helmonds Dagboek' door Jan Traverse een opwekking aan de lezers van de krant onder de titel 'Van Lapoor tot Paplol' om zoveel mogelijk bijnamen inclusief de echte én de bijbehorende sterke verhalen bekend te maken. De man die de lijst ter inzage gaf werd door Jan Traverse volgens goed Helmondse gewoonte prompt omgedoopt tot 'Bijnamenmagnaat', waardoor de lijst dus met één naam kon worden aangevuld. Van deze 'Bijnamenmagnaat' ontving ook het gemeentearchief de gegevens ter inzage; een kopie van de lijst is nu gevoegd bij de reeds aanwezige informatie over Helmondse bij- en scheldnamen (6). De gemeentelijke archiefdienst beschikte al over een lijst uit 1956, waarschijnlijk afkomstig van de heer Hockers, met bekende namen als

Toontje Bibber, den Oliekop, den Hit, de Stinkpees, alles bijeen zesentwintig in getal. Behalve de werkelijke namen van de bedoelde personen wordt er tevens een verklaring van de bijnamen gegeven. Er volgen hier enkele voorbeelden. Het betreft personen die allen in de Kerkstraat gewoond hebben. Goudsmid H.Roijackers werd 'Het Manneke' genoemd, omdat zijn vrouw steeds zei: 'Ik zal het manneke roepen'. H.Bartels heette 'den Bol', omdat hij vaak een bolhoed droeg. Bakker H.Swinkels had zijn naam 'den Taije' te danken aan het feit dat hij overal de oudste was. H.Spoorenberg, die een ijzerwinkel dreef, heette in Helmond voor de meesten 'den IJzeren Kist'.

Veel van de namen uit de lijst van Hockers komen ook weer voor op de lijst van de man die hier gemakshalve ook maar de 'Bijnamenmagnaat' genoemd wordt. Er bestaan in zoverre afwijkingen van de lijst van Hockers dat met dezelfde bijnaam vaker verschillende personen worden aangeduid. Op twee andere lijsten in het gemeentearchief, ieder met ongeveer dertig namen, worden enkel bijnamen zonder vermelding van de identiteit der bedoelde personen opgesomd. Er zijn bekende onder, dubbele, maar ook namen die op de eerstgenoemde lijsten ontbreken. De spelling laat dikwijls veel te wensen over. De aanwinst van de 'Bijnamenmagnaat' is evenwel de uitvoerigste en geeft de meeste informatie. Jammer genoeg vermeldt hij dus niet waarom bepaalde namen zijn gegeven, al zal men bij de aanduiding 'Jas met schenken' onmiddellijk denken aan een scharminkel gekleed in een te ruime jas. De ware identiteit van deze 'Jas met schenken' was voor de 'Bijnamenmagnaat' echter onbekend. Sommige namen blijken door alle leden van een bepaalde familie gedragen te worden, andere zijn slechts met één enkele persoon verbonden. Ongetwijfeld zijn er in heden en verleden te Helmond meer bij- of scheldnamen aan personen gegeven dan de lijsten bevatten. Een aantal namen was maar een kort leven beschoren of verwierf geen algemene bekendheid. Anderzijds komt men elders,

zoals in de genoemde literatuur, tal van namen tegen die men in de lijsten van het gemeentearchief tevergeefs zoekt, bijvoorbeeld: 'den Auwen Dêken', 'de Slampamper' en 'de Wauweler' (7).

Bij de volgende namen zoekt de 'Bijnamenmagnaat' nog de personen die ermee bedoeld zijn en indien mogelijk ook de verklaringen waarom de desbetreffende personen zo genoemd werden.

Den bartel	den dolle	de kikvors
Bet speul	ganzennek	de kleine
den Beukert	het haantje	de kogel
den bid	den hogen hak	de lang lens
den bittere	den holeway	't leeuwke
den Brabander	de houteren ham	loerse
de brok	den hufferder	de luizendeksel
de bros	Jan bus	Mie kras
den bult	jas met schenken	Mie mop
dikke lep	juipe	noebel
de pampus	't schaap	den taaie
de pan	schele Rob	toeta
de paplol	schijt in den herd	Trees de zoere
de pekbaard	de schoeister	den tuut
de pieper	de smoel	de vlooi
de pinkert	de snijer	vuil Tona
't pluimke	de spijker	de zultwagen
de ril	de sturie	

HELMONDS ADEL.

Het gemeentearchief van Helmond beschikt over een getypt exemplaar van een lied van onbekende herkomst, dat misschien uit het begin van deze eeuw dateert. Het heet 'Helmonds adel' (8). Na ieder couplet volgt kennelijk een refrein: 'Holliedie' enz. Misschien zet dat refrein bepaalde mensen op het juiste spoor

betreffende de onbekende wijs van het lied. Het lijkt een typische tekst om voor te dragen bij bruiloften en partijen. 'Helmonds adel' gaat over het gebruik van bijnamen; er staan er verschillende in die nergens anders genoemd worden. De verstaanbaarheid van de tekst vergt enige kennis van het Helmonds dialect en fantasie. In het Helmonds Dagblad van 12 Mei 1976, ook weer in de rubriek 'Helmonds Dagboek' door Jan Traverse, vindt men ongeveer hetzelfde lied weergegeven, maar met één couplet meer. Jan Traverse ontving de tekst destijds van de bekende Helmonder Bert van der Horst, schrijver van een aantal boeken over het leven van de Helmonders (9). Blijkens aantekeningen geschreven op het bewaarde krantenknipsel, is de tekst van het lied in de krant niet oorspronkelijk en is er veel bijgemaakt; ook wordt gesuggereerd dat het lied uit 1935 dateert. De getypte tekst van veertien coupletten, die in het gemeentearchief wordt bewaard, lijkt naar het dialect te oordelen meer met de originele versie overeen te komen. Hier wordt de laatstgenoemde tekst nu tot besluit weergegeven om aldus de lezers kennis te laten maken met het deftig volk - want vele hebben een dubbele naam - waar de meeste Helmonders schijnbaar van afstammen.

HELMONDS ADEL

De Hellemonders hoieren toej 'n deftig sòrt volluk
Al hih hai 'n pet en draagt zai ne scholluk;
Want iedereen in Hellemond hi'nen dobbelen naam.
Zeengt gallie ut refrein nay mai allemoal saam.

Refrein: Holliedie..... enz.

De Hellemonders zèluf zing doar wel oan gewènd.
Ze stoan mit diejen bainaam 't beste bekend.
't Kumt heil dik veur, dè me zèllus nie wit
Hoe iemande krèk volgens z'n trouwbuukske hiet.

De gloeiende tes is de uurste in de rijj.
Dor kumt dan van aiges de petasietes bai.
De piel en de pijpekop zing van 't zelfde sort.
Me dunkt dè ten dazzerik daor ôk nog bai hurt.

De paam en de goei is hoast ein pot nat.
Den brave die volgt mih zunne vriend Jan gat.
De kont, dè is wiedes, sloit hierbai goewd an
En de schijtmарjan kan ik dan niet loate stoan.

Pesturke was bàs over Jan lérefliep.
De pauws was getrouwd mih jen dòchter van de kiep.
As den Turk wa zat waar van de zandboer z'n biejer,
Ha hai mitte keij en de kiesel pleziejer.

De vloit en den bukkeum, de wessep en de mois,
Die zate gezellig bai de kater in hois.
Soms kwam dorbai nog de kuus en den bèr,
Mar dè Lein den Haas kwam, dè haan ze nie gèr.

De streuf en de ertsoep, de knol en de slaai,
De pap en den erpel haan ruzie mit vuil ai,
Toen kwam Jan den bok mih z'n guit angestapt,
Die hih mit den duuvel de zaak opgeknapt.

Bert boik en den boezem oit 't zelfde slop,
Die richtte mih 't pötje 'n voetbalclub op.
't Aug en 't urke, die keeke heil sip,
Die mogge nie meedoen van de kop en de lip.

De skèlen boewer kòcht van den bles is è perd.
De skatter zee sebiet al, dè bjist is niks werd.
Ge moetet mar roile bai Mieke de geoi,
De geft vur diejen hit wel 'n magare koei.

De poater, die wier in de petoet gedauwd.
Hai haat 't doar al gauw 'n bietje benauwd.
Hai tonde berauw, hih z'n aige bekeijerd
En is dur den brunge gerekelasseerd.

De koelder gong visse mih den hen en den haan.
Ze hebbe de mus en de sijs loate stoan.
Die hebbe de koekoek en de kwartel gehâld
En de piejer hit ten slotte 't gelag nog betâld.

Miej mop en de kwêk hebben samen vol ijver
De vloewer gedweijld vur de vrouw van Toon zeiver.
Den bakove moes vur den bakker goan heffe
En is den oliekelder binne te treffe.

Miej vuul en den hupse zaten op ze gemak
È kartje te legge mit ten del en de kwak.
De skêle ston kalm bai dè stel te proate
En hiel ondertusse de roie in de goate.

Verdimme, dor kumt me den blauwe nog an!
Die waar mih de witte noa Daan jas gegoan.
De gruune poetst koper vur Minake blek.
Ik skaijer mih oit, want 't wordt mai te gek.

NOTEN.

- (1) Wat hier over persoons- en familienamen opgemerkt wordt, is vooral ontleend aan A.Huizinga, Encyclopedie van namen, Amsterdam 1955, blz. 9-17.
- (2) Helmondsche namen uit de middeleeuwen, in: J.Winkler, Studiën in Nederlandsche namenkunde, Haarlem 1900 blz. 171-195. /eerder verschenen in: Noordbrabantsche Volksalmanak, pg.1892, pg.630-651.
- (3) Zie bij A.Weijnen, Oude Germaanse namen in de Meierij, in: Land van mijn hart, Brabantse feestbundel aangeboden aan mgr. Prof.dr. Th.J.A.J. Goossens, Tilburg, 1952 blz. 130-137.
- (4) Gemeentearchief Helmond. Notariële Archieven van Helmond, inventarisnummer 21 (7 december 1705).

- (5) Zie bijvoorbeeld A.Spoorenberg, Jan den Bok en zijn tijd Helmond 1934; L.W. van der Horst, De hemel hier al verdiend, Helmond z.j.;idem, Kie, dor zit 'n kat in den torre, Someren z.j.; idem, Ja, 'n mens kan wa meemake, Someren z.j.; P.J.A.Wilde, onder de kattenmeppers, Helmond 1977.
- (6) Gemeentearchief Helmond. Documentatie: 8.4.6.Taalkunst.
- (7) Zie achtereenvolgens A.Spoorenberg, Jan den Bok en zijn tijd, Helmond 1934, blz.32-34; P.J.A.Wilde, Onder de Kattenmeppers, Helmond 1977, blz. 65 en 108.
- (8) Gemeentearchief Helmond. Documentatie: 8.4.6. Taalkunst.
- (9) Zie noot (5).

J.J.F. de Waal,

9 juni 1985.